

Starpsektoru izpētes vizīte Ukrainā
LAPAS
2015. gada 27. - 31. jūlijs
**Identificēto vajadzību un attīstības sadarbības iespēju
KOPSAVILKUMS**

Apraksts: Trīspadsmit dažādu sektoru (nevalstiskā, valsts, pašvaldību, mediju, akadēmiskā) pārstāvji devās Latvijas Platformas attīstības sadarbībai (LAPAS) rīkotā piecu dienu izpētes vizītē uz Ukrainu, kas ir Latvijas attīstības sadarbības politikas prioritārā sadarbības valsts. Izpētes vizītes mērķi bija: (1) izzināt šībrīža situāciju Ukrainā; (2) izprast politiku saskaņotību attīstībai; (3) iepazīties ar aktuālajiem attīstības sadarbības projektiem un (4) izveidot iestrādes nākotnes sadarbības projektiem starp Ukrainas un Latvijas organizācijām un iestādēm, īpaši Latvijas Ārlietu ministrijas noteiktajās attīstības sadarbības prioritārajās - pret-korupcijas un labas pārvaldības - jomās Ukrainā.

LAPAS tikās ar:

Starptautiskais renesanses fonds (International Renaissance Foundation)

Latvijas vēstniecība Ukrainā

Ukrainas Krīzes mēdiju centrs (Ukrainian Crisis Media centre)

Ukrainas Sabiedriskās politikas institūts (Ukrainian Institute of Public Policy)

ANO Attīstības programma (UNDP)

Irīna Danko (Iryna Danko)

TI Ukraina

Nerijus Udrenas

Oļehs Mirošničenko (Oleh Myroshnichenko)

Eiro-Atlantiskās sadarbības institūts (Institute for Euro-Atlantic Cooperation)

Vizītes dalībnieki individuāli tikās ar: Ukrainas Jaunatnes padomi, Ukrainas Skautu un gaidu organizāciju, Dopo moha, UNHCR biroju, Kiyv Post, Klimata asociāciju UYCA, SPARE Ukraina, Ukrainas neatkarīgo politikas pētījumu centru, Integrācijas un attīstības centru, Ukrainas rajonu un reģionālo padomju asociāciju, La Strada Ukrainas Sieviešu fondu, Līdzvērtīgu iespēju skolu, Visukrainas bērnu tiesību fondu (All Ukrainian Foundation for Children Rights)

Apkopojums par situāciju Ukrainā (2015. gada augustā)

Centralizācija un pašvaldības

Ukraina vēl joprojām ir ļoti centralizēta valsts, lai arī ir uzsākti pamatīgi decentralizācijas procesi visā valstī, taču teritoriālo vienību apvienošana ir ļoti lēns process, turklāt tam pretojas iedzīvotāji, kas ir pieraduši pie līdzšinējās sistēmas un piederības.

Ir izveidotas Stratēģiskās padomes, kurās darbojas vietējie eksperti - šo grupu uzdevums nav pārtulkot ārvalstu pieredzi Ukrainai saprotamā valodā, bet drīzāk sapulcināt vietējos ekspertus, lai tie kopā veidotu risinājumus.

Decentralizācija varētu notikt arī veidojot vietējas rīcības grupas, kas dažos reģionos jau darbojas.

Pašvaldību vēlēšanās aktualizēsies politisko spēku publiskā darbība. Jau tagad ir skaidrs, ka tiks izmantotas dažādas metodes, lai iegūtu varu. Tāpēc pašvaldību līmenī būs sīva cīņa (austrumu un rietumu pusē ir dažādi favorīti; tiks izmantotas arī dažādas metodes, lai gūtu balsis). Atkal jāuzsver indivīda atbildība (vai kukuļa došana policistam ir pieņemamama, ja personai nav laika risināt savas problēmas?)

Korupcija

Korupcija ir viena no lielākajām problēmām Ukrainā, kas ir paliekas no Padomju gadiem un attīstījusies neatkarības laikā. Liela daļa sabiedrības to saprot kā vienu no centrālajām problēmām, bet maza daļa to vēlas apkarot (sistēmiskā līmenī).

Pagājušogad 2000 ar korupciju saistītas lietas nonāca tiesā, 1000 no tām nesevoja procedūrai. Galu galā notiesājošus spriedumus panāca tikai 25 lietās.

Metodes kā ar to cīnīties (līdzīgas kā Latvijā 90-o gadu sākumā):

1) korupcijas apkarošanas birojs NABU, kam jāuzsāk darbs šī gada beigās. Biroju vadīs demokrātiskā ceļā izvēlēts cilvēks (konkurss ar atlases procedūru). Vadītājam ir nedaudz virs 30 gadu vecumam (ir viesojies Latvijas vēstniecībā). NABU darbosies ar augsta līmeņa korupcijas shēmu izmeklēšanām. Šobrīd tiek rekrutēti detektīvi, kuriem paredzētas augstas algas (apmēram 1200 EUR mēnesī);

Pretkorupcijas institūcijas NABU vadītājs ir atlasīts korektā procesā. Pilsoniskā padome izvēlējās pārstāvjus. Lai izveidotu šo padomi, sākotnēji valdībai bija jāizvēlas NVO. Interneta balsojums izgāzās, jo to varēja ietekmēt. Tāpēc tika izveidota jauna elektroniska balsošanas platforma, kas izrādījās ļoti veiksmīga. Tāpēc šobrīd šai padomei ir pamats baudīt augstu sabiedrības uzticību.

2) Pretkorupcijas aģentūra, kam jānodarbojas ar prevenciju (kā arī whistle -blowers aizsardzību, politikas veidošanu, amatpersonu deklarāciju monitoringu utt) vēl ir tapšanas procesā, bet jau šobrīd tās uzraudzības padomē necaurspīdīgi ievēlēti tās pārstāvji.

TI Ukraina izteica kritiku par prevencijas aģentūras veidošanu, kur atlasītās NVO ir apšaubāmas. Uzsāka tiesāšanos, taču tiesa sadalīja procesus un noraidīja pieteikumu. Valdības pārstāvis šajās vēlēšanās tika nomainīts, bet balsošana par aģentūras locekļiem notika internetā. Personas varēja pieteikties 2-3 dienas, TI nepiedalījās. Valdība izmantoja NABU platformu ar

trim mēdiju partneriem, kam sabiedrība uzticas. Taču arī šīs vēlēšanas nebija drošas, jo varēja balsot vairākas reizes. Šāds balsojums būtu uzskatāms par aptauju. Balsošanas rezultāts ir zināms: ievēlēts šķietami NVO pārstāvis, taču viņa pārstāvētā organizācija dibināta vien februārī. Valdība vēl nav parakstījusi lēmumu par viņa iecelšanu amatā.

TI kopīgi ar citiem NVO partneriem sūdzējās par procesu, nosūtot 27.07. vēstuli par to prezidentam, jo paši rakstījuši pretkorupcijas likumu un šāda atlases procesa manipulācija nav pieņemama. Uz šo ir izskanējusi kritika, ka TI paši bremsē procesu.

Par padomniekiem pret-korupcijas jomā šeit strādā arī ārvalstu pilsoņi (gruzīni un citi), kam ir bijis augsts uzticības kredīts, taču arī viņi dažkārt ir jau teikuši, ka šeit šis darbs ir pārāk neiespējams.

TI Ukraina aktivitātes pretkorupcijas jomā:

- Amatpersonu deklarāciju pārbaude noris gan pētot viņu ienākumus, gan viņu dzīvesstilu, nepieciešamības gadījumā informējot UA starptautiskos partnerus, kas var izdarīt spiedienu uz valdību;
- Publiskā iepirkuma PROZORRO platforma iepirkumiem zem 100k grivnām, kur informācija par iepirkumiem ir redzama internetā. Sabiedrība var redzēt iepirkuma cenas un paši izvērtēt, vai tajos ir korupcijas pazīmes, jo cena ir galvenais kritērijs vairumā šādu iepirkumu gadījumu. Aizsardzības ministrijas iepirkumi arī esot redzami internetā!
- Whistle-blowers publiskā tēla uzlabošana, novēršot salīdzināšanu ar stukaču tēlu. (Kampaņa "Viņi neklusētu, tā ir UA nauda" ar sarullētas naudas attēlu, kur pāri uz tās attēloto UA nozīmīgo vēsturisko personu mutei ir gumija). Šo projektu apmaksā PACT.
- Likumdošanas iniciatīvas.
- Pretkorupcijas kurss un "laboratorija" National University Kyiv-Mohyla Academy jurisprudences studentiem, mācot praktiskas iemaņas. Mērķis – izglītēt nākotnes NABU jauno audzi. (Vēl šis nav uzsākts.)
- E-pārvalde – dalība stratēģijas izveidē. Dažas pašvaldības jau ķērušās tam klāt pa savam, izmantojot banku un mobilo telefonu sistēmas. Nākotnē paredzamas grūtības tās savienot ar nacionālo sistēmu.
- Palīdz privātajam sektoram saprast augstākminēto iepirkuma sistēmu. TI maz pievēršas privātajam sektoram, taču nākotnē ir doma to mainīt.

Kopumā sabiedrībā arvien valda liela vilšanās par to, ka nav izdevies vēl izveidot jaunu Ukrainu un korupcija arvien pastāv.

Vienlaikus, ieviešot reformas pārvaldē lielākā daļa ierēdņu čukst, ka tas nedarbosies, jo Ukrainā esot cita mentalitāte. Tad noderīgi ir Latvijas un Gruzijas piemēri, ka svarīgāk ir gribēt pārmaiņas. Vienlaikus Eiropas valstis nesaprot, ka mums viss ir jārada no sākuma, un tas ir milzīgs darbs.

E-pārvalde un e-pakalpojumi ir viens no veidiem, kā izvairīties no korupcijas dažos sektoros, samazinot ierēdņu iespēju satikt potenciālos kukuļu devējus, izslēdzot subjektīvos faktorus birokrātiskās procedūrās. Īpaši noderīgi tas varētu būt uz robežas, kur vēl arvien lielākoties visa

uzskaite un procedūras tiek veiktas ar pildspalvu un papīru (kuru ir viegli "pazaudēt"). Līdz ar to arī ir ziņas par augstu korumpētību pierobežā. (Pēc 11. jūlija aktīvi ziņoja par kontrabandas plūsmām, bet šobrīd mediju telpa par šo tēmu klusē.)

Ierēdņi

Ukrainā trūkst angļiski runājošu ierēdņu. Ierēdņu atalgojums ir 100 - 200 EUR mēnesī, tāpēc grūti piesaistīt speciālistus darbam valstiskajā sektorā. Tas veidot cilvēku kapitāla faktoru - ierēdņiem būtu jāplāno un jāievieš plāni, bet viņu neorientēšanās attiecīgajā sektorā un valodas nezināšana liedz tiem kvalitatīvi darīt savu darbu.

Lielākā daļa izglītības un apmācību projektu ir vērsti uz augstāka līmeņa ekspertiem, "kas var ietekmēt lēmumus un to ieviešanu", bet zemāka līmeņa speciālistu kapacitātes trūkums ievērojami pamazina iespējas, ka ieviešanas process būs efektīvs. Tāpēc būtu svarīgi arī zemāka līmeņa speciālistiem dod iespēju pārņemt pieredzi no ārvastīm.

Ārvalstu vizītes ir bonuss, kas ļauj ierēdņiem palikt savos amatos un strādāt jomā. Japānā privātas iestādes sponsorē ierēdņu darbu citos sektoros, tā ir interesanta pieeja.

Policija

Kijevā kopš 4. jūlija darbojas jauna patruļpolicija. Tajā strādā cilvēki, kas iepriekš policijā nav strādājuši un kuru mērķis ir labi darīt savu darbu. Daudzi cilvēki nāk no Maidana kustībām.

Jaunā policija – šī ir viena no visveiksmīgākajām reformām. Daudz sieviešu policijas sastāvā. Ir kafējnīcas, kas piedāvā bezmaksas kafiju vai bezmaksas manikīru un friziera pakalpojumus (!). Cilvēkiem ir ļoti pozitīva attieksme pret policiju. Cilvēki dalās ar jauno policistu foto facebook. Jaunās policijas mērķis ir sniegt atbalstu cilvēkam, humānāka attieksme un vairāk sarunu vešana nekā fiziska spēka pielietošana (pieredze pārņemta no Gruzijas).

Pagaidām attiecībā uz policiju sodu nomaksas sistēma ir tik sarežģīta, ka ir vienkāršāk samaksāt kukuli uz vietas. Ja būtu vienkāršāk un mazāk riskanti maksāt sodu, cilvēki izvēlētos tādu pieeju. Tieslietu ministrija šobrīd meklē iespējas samazināt birokrātiju ap formālajām procedūrām vairākos sektoros.

Donori

Šobrīd Ukrainā aktīvi donori ir Šveice un Kanāda, arī ES un USAID. Donoru atbalsts tiek slikti koordinēts. 2014. gada oktobrī tika izveidota donoru karte. Visi donori apzinās nepieciešamību labāk koordinēties, bet tas nenotiek. Zviedrija pamatā strādā ar "mīkstajiem" projektiem (dzimumu jautājumi).

Attiecībā uz Ukrainas kapacitāti apgūt donoru līdzekļus, nav vienas atbildes. Tendence/dinamika ir pozitīva. Ir kapacitāte – nav grantu saņemšanas pieredzes, organizācijas neatbilst grantu saņemšanas kritērijiem (not eligible) – būtu jābūt lielākai elastībai specifiskās situācijās no donoru puses, bet arī izglītība ir nepieciešama. Bet vienlaikus ES grib atbalstīt milzīgus projektus, viņiem Ukrainas organizācijas ir par mazu, aicina sadarboties. Bet tas neļauj korumpētā valstī naudai nonākt līdz cilvēkiem, kam tā ir nepieciešama.

Eiropas Kaimiņattiecību politika

Galvenie jautājumi, ar ko jāstrādā: sadarbība enerģētikas jomā, cīņa pret Krievijas propagandu, ekonomiskā attīstība.

Asociācijas līgums

Ir bažas, ka pie ES un Ukrainas asociācijas līguma strādā vecā kliķe. Līgums tiek veidots sadarbībā ar vecajiem spēlētājiem (arodbiedrības un darba devēju konfederācijas), bet vēlme ir iesaistīt Maidana laika aktīvistus ar jauno domāšanu, jaunu redzējumu.

ES puse vilcinās ar līguma parakstīšanu, bet A-partnerības forumā ukraiņi pastāvēja uz to, lai ieliek konkrētus termiņus (2016.gada janvāris).

No Ukrainas tiek prasīta kvalitāte: ir augstas gaidas (expectations), reizēm pārāk augstas, kas ved pie pārpratumiem. Eiropai nevajag gribēt, lai Ukraina uzreiz kļūst par standartiem atbilstošu valsti. ES jāsaprot, ka jābūt gataviem uz ilgtermiņa stratēģiju un atbalstu. ES dalībvalsts perspektīva ir galvenais attīstības virzītājs, bet Eiropa nedod skaidru ziņu, līdz ar to ir grūti cilvēkus uzrunāt un pārliecināt. Pretestības sistēma ir ļoti spēcīga. Jābūt gataviem uz ilgtermiņa perspektīvu, mēs esam tikai šī stāsta sākumā.

Eiropa tur Ukrainu īsā pavadā – neļauj iet bojā, bet ļauj tikai izdzīvot. Putins ir gatavs maksāt vairāk par savu interesi. Grieķija saņem 20x lielāku atbalstu.

Komentārs par pilsoniskās sabiedrības platformu, kas izveidota Asociācijas līguma gatavošanas un ieviešanas procesa uzraudzībai: noteikumi ir „no citas planētas”. Prasība ir iekļaut 3 puses – darba devējus, arodbiedrības un NVO. No Eiropas puses partneris ir Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja, no Ukrainas puses ir plašāks loks, bet arodbiedrības, konfederācijas izsaka pretestību pret jaunām vēsmām. Ukrainā arodbiedrības neieņem to lomu, kāda tām ir Eiropā. Arodbiedrības pārstāv oligarhi. Tā būs formāla institūcija, kaut arī es esmu šīs organizācijas līdzpriekšsēdētājs. Tas ir piemērs, kā Eiropas modelis tiek piemērots Ukrainai. Privātās sarunās Eiropa pati atzīst, ka modelis/organizācija būs formāla.

Ukraina bija spējīga sevi pati nodrošināt un tai daudzās jomās ir bijusi protekcionistiska pieeja ekonomikā.

Cilvēki šobrīd pozitīvi skatās uz ES tirgu, eksports sāk pieaugt. **Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA)** (daļa no Asociācijas līguma starp ES un Ukrainu) ir liels dokuments, ko reti kurš ir izlasījis. Konkurence UA tirgū pieaugs un atsevišķi uzņēmumi bankrotēs. Ja nevēlies modernizēties, Tevi izspiedīs no tirgus. ES savu tirgu ļoti labi spēs pasargāt. Piemēram, Ukraina ražo vistas gaļu, tomātus, medu, bet ES spēs pasargāt tirgu no šo preču importa no Ukrainas. 83% produktu būs atvērti brīvai tirdzniecībai, bet Ukraina nemaz neražo 100%, līdz ar to reālais produktu kopums ir daudz mazāks. Vienlaikus pieeja ES tirgum nozīmē arī pieeju citiem pasaules tirgiem.

Uzņēmējdarbība

Uzņēmēji cieš no negatīvā UA tēla – ka valstī ir karš, ka ir korupcija. Ir dažādi veidi, kā uzņēmēji cenšas mainīt šo tēlu. FCPA clouse (US) – lai uzlabotu tēlu starptautiski, nepieciešams veidot uzņēmēju ētikas kodeksu, parādīt, ka tāds eksistē un ka attiecīgais uzņēmums tam seko. Problēma – tas nav obligāti. Tikai uzņēmumiem, kas piedalās UA publiskajos iepirkumos, tiek piesaistīts valsts pārstāvis, kas seko normu ievērošanai. Šai personai ir salīdzinoši liela neatkarība. Uzņēmumi, kas nepiedalās PI, varētu arī saņemt ziņojumu no KNAB, ka ievēro normas.

Tirdzniecība ar RU ir ievērojami samazinājusies. Uzņēmumiem Austrumos bija cieša sasaiste, šobrīd nepieciešams pārorientēties uz citiem tirgiem (Eiropa, Āzija), un tur vajadzīgs atbalsts. Problēma, ja latvietis vēlētos atrast partnerus bez konsultantu starpniecības. Nav tiešsaistes datu bāzes, kur atrast partnerus.

Uzņēmumos vadošos amatos lielākoties ir vīrieši. Arī padomēs lielākais pārsvars ir vīriešiem. Šajā jomā mums būs vieglāk veikt pārmaiņas kā RU, bet to nevar uzspiest, tas jāskatās visaptveroši – kultūra, izglītība, sieviešu tiesību stiprināšana. Vieglāk būs veicināt sieviešu iesaisti nekā seksuālās minoritātes. Būs cilvēki, kas būs pret, bet tam nevajadzētu būt grūti.

Vides jautājumi (energoefektivitāte, produktivitāte, apgaismojums) – tā nav prioritāte, bet augstas elektrības cenas ir papildus motivācija. Izdzīvošana ir galvenais. Kad tiks pieņemti attiecīgi likumi, tie veicinās motivāciju. Arī kultūra – atkritumu šķirošana uzsākta, bet neiestrādājās.

Karš un ekonomika

Uzņēmējiem ir jādomā ne tikai par naudu, bet arī par valsti, īpaši sadarbības ar RU kontekstā. Pašlaik vislabāk būtu iesaldēt šo sadarbību. Politika attiecībā uz okupētajām teritorijām ir labi jāpārdomā (novērošana).

Smuggling – karš cilvēkiem no vecās politiskās elites ir izdevīgs uzņēmējdarbības modelis. Okupētajās teritorijās cenas ir augstākas un iespējams ievērojami nopelnīt. Viņi pat apmāca Ukrainas armiju, lai nelegāli nopelnītu (maksā labu summu kareivjiem, lai nelegāli ievestu preces). Nelegāli eksportēt ir izdevīgi (excess duty atšķirības starp UA un EU).

No vienas puses, Ukraina neatzīst šīs izveidotās “republikas”, bet tur ir Ukrainas pilsoņi, attiecīgi, valstij ir pienākums pret viņiem. Tādēļ teroristi jādzen prom, bet no otras puses ir jāspēj apmierināt šo cilvēku (kas dzīvo šajās teritorijās) vajadzības. Vajadzētu pārdomāt, kā piegādāt servisu (piemēram, pensiju var saņemt tikai UA pārvaldītajās teritorijās). Bet ir dzirdēts par shēmām, kur 10% no pensijas iedod kādam un pensiju elektroniski pārskaita uz ATM uz šīm teritorijām (ir 6 Privatbank bankomāti, kur to var izdarīt).

Informācija

Valdībai ir grūtības nokomunicēt cilvēkiem pat to, kas tai izdodas labi.

Ukrainas pārstāvju identificētās vajadzības donoru ieguldījumam

Ukraina grib saņemt vairāk atbalsta, bet nevar to **absorbēt** – jebkura atbalsta dilemma. Jācenšas, lai Eiropa finansētu mikro -finanšu atbalstu. Svarīgi investēt vietējo un reģionālo partneru absorbcijas spējās.

Jākombinē plaši mērķi un sīkāki uzdevumi, bet jāsaprot kā tos kombinēt. Piemēram, vīzu liberalizēšana. Risks, ka 28 valstis var iebilst, bloķēt visu liberalizāciju, jo būs bailes no patvēruma meklētājiem. Patvēruma meklētāji no Austrumukrainas pieaugs. Ja Ukraina izpildīs tehniskās prasības, Eiropas Parlamentā nebūs iebildumu, bet Eiropas Padomes balsojums rada bažas.

Jaunas ierēdņu paaudzes izveide (kas izprastu politiku veidošanu un ieviešanu, IT, utt) ir joma, kas tika minēta vairākkārt kā ļoti būtiska ilgtermiņai attīstībai un reformām.

“Ukraina nav Afganistāna - mums ir liels vietējo ekspertu kopums” - drīzāk ieguldījums nepieciešams vietējās ekspertīzes stiprināšanā, nodošanā, pieredzes apmaiņā un tīklošanā arī ar ES valstīm.

Līdz šim bieži izmantotā pieeja, kad Ukrainā ierodās ekspertu misijas uz 2 nedēļām un izstrādā rekomendācijas, nav efektīva. Ieviešanas procesi ir jāuzrauga, šeit ir jāstrādā ilgtermiņā un sadarbībā ar vietējiem ekspertiem.

Ierēdņiem šobrīd nepietiek apmācību, īpaši reģionos - viņu kapacitāte ir ļoti zema. Labo praksi vislabāk ir nodot twinninga programmu ietvaros, t.sk. ilgstoši veidojot ierēdņu un ekspertu pārus no Ukrainas un ES (kā Phare programmā). Efektīva ES palīdzība varētu būt arī maksājot Ukrainas ierēdņiem algu trīs gadus. Tas palielinātu nodokļu ieņēmumus un dotu iespēju Ukrainai finansēt algas pēc 3 gadu perioda.

Vēl viena būtiska joma ir arī šo ierēdņu apmācību procesa organizēšana - noderētu kompetences pieaugušo izglītības jomā, apmācītāju apmācībā.

Līdz šim donoru interese par **izglītības sektora** reformām ir bijusi zema, bet ilgtermiņā būtu svarīgi ieguldīt jaunās pieejās un sektora de-sovjetizācijā.

NVO šobrīd aktīvi darbojas kā reformu ieviešanas uzraugi, turklāt dara to ļoti efektīvi. Lai nodrošinātu, ka šī pieredze un prakse, svarīgi turpināt atbalstīt NVO kā partnerus. Noderīgi būtu attīstīt to kompetences pret-korupcijas aktivitāšu uzraudzības nodrošināšanā, kā arī apmācīt ierēdņus sadarbības veidošanā ar NVO.

Pilsoniskās sabiedrības kultūra reģionos nav spēcīga, bet būtu ļoti noderīga - jāpiedāvā mācības reģionu NVO un pilsoniskās sabiedrības grupu aktīvistiem. Tāpat būtu jāpiedāvā resursi, lai viņi spētu ieviest uzraudzību - risku novērtēšanu, dzīvesveidu, sekošanu korupcijas tendencēm.

Iesaistot pilsonisko sabiedrību, noderīgi būtu ieguldīt sociālo pakalpojumu deliģēšanas un ārpakalpojumu procedūru izstrādei.

Jaunajām pret-korupcijas iestādēm ir piešķirti līdzekļi atalgojumiem, bet ne **praktiskām lietām** - birojiem, mēbelēm, infrastruktūrai, t.sk. datoriem. Tā ir reāla un ļoti aktuāla vajadzība.

Krima šobrīd ir iesaldēta konflikta zona, no kuras arī lēnām dodas projām donoru atbalsts. Tā riskē kļūt par marģinalizētu zonu. Līdzīgi arī visos Austrumos būtu jāturpina veikt cilvēktiesību monitorings, bet tam sāk pietrūkt donoru līdzekļu un intereses.

Uzņēmējdarbības jomā visi Ukrainā runā par aizdevumiem, garantijām eksportam. Bet ir lietas, kas ir svarīgākas, piemēram, eksporta veicināšanas centri, kas izpēta iespējamus tirgus, ko varētu atbalstīt vēstniecības, jo Ukraina to šobrīd nevar atļauties. Šis ir labs potenciāls PPP (privātās publiskās partnerības), ja to atbalstītu starptautiskie donori. Ukrainas un starptautiskie konsultanti piedalās, lai izglītotu Ukrainas diplomātus ārvalstīs kas jau tagad sāk palīdzēt ar praktiskiem padomiem, kā uzsākt eksportu.

Nīderlandes piemērs – atbalsts attīstības valstīm ar datiem – tirgus un patērētāju izpēte. Viss gan ir angļiski, bet angļu valodas nezināšana ir liels šķērslis.

Citas identificētās jomas:

e-pārvaldība; piekļuve datiem; datu apstrāde; decentralizācija; sociālie pakalpojumi; ES integrācija; tieslietu un aizsardzības sektora reformas; valsts kontroles attīstība; pret-korupcija; bezvīzu režīma ieviešana; īpašuma aizsardzība; pētniecība; biznesa kopienas attīstība un lobēšanas prasmes; robežas un muiža ir jomas, kuru sakārtošana palīdzētu palielināt valsts ienākumus.

Ukrainā satikto organizāciju un iestāžu pārstāvju vērtējums par Latvijas potenciālo pievienoto vērtību, ieviešot attīstības sadarbības projektus Ukrainā

Latvijas vēstniecība Ukrainā:

Čerņiginas reģions ir tas, kur Latvija ir sniegusi atbalstu, piemēram, reģinālās reformas, piensaimniecības standartu, energoefektivitātes jomās.

Piem., piena jautājums. Kā nodrošināt darba vietas konkrētā reģionā, kā piemērot produkciju ES standartiem, kā dažādot noieta tirgus. Čerņiginā ir pārgājuši uz piena pulvera ražošanu, atraduši tirgus Bangladešā u.t.t.

Arī humanitārās palīdzības atbalsts tiek sniegts šī reģiona iedzīvotājiem.

Atbalsts no "Laimas" un Jelgavas pašvaldības. Bija arī Čerņiginas bērnu atpūtas nometne Latvijā.

Psiholoģiskas atbalsts ir ļoti svarīgs un tas ir klātesošs. Domājot par nākotni, jādodomā, kā strādās ar post traumatisko sindromu (gan karavīriem, gan ģimenēm); iztikas iegūšanas iespējas (Šajā brīdī ir daudz vientuļo māmiņu, kas uztur ģimenes).

Aktuāli ir jautājumi, kā karavīri var atgriezties darba dzīvē, kā tikt galā ar kara traumām. Aktuāls jautājums par integrāciju jautājumiem: pārcelšanās uz citu vidi/pilsētu no ierastā.

Sadarbībā svarīgi ir izvērtēt partneri, ar kuru sadarboties, lai cik partneris gatavs ir sadarboties, dot reālas izmaiņas sabiedrībā, ne tikai apgūt naudu.

Domājot par projektiem, svarīgi apzināt vajadzības, kas ir Ukrainai vajadzīgs, ko viņi prasa. Latvija var dot ieguldījumi ar konsultācijām, kur atrodami eksperti (valstis, cilvēki).

NABU konsultante Iryna Danko:

Mums ir daudz vietējo ekspertu, bet daudz izaicinājumu tehniskā atbalsta jomā - IT infrastruktūra, programmas, jebkas, kas var noderēt izmeklēšanas un izglītošanas darbā.

UNDP:

Ukrainā ir ekspertīze pret-korupcijas jomā nacionālā un starptautiskā līmenī, taču tā ir vispārīgā ekspertīze. Vairāk uzmanības tagad ir jāpievērš arī zemāka līmeņa darbinieku un ierēdņu apmācībai, korupcijas novēršanas aģentūras struktūras veidošanai, reģionālajai darbībai. Domāju, ka KNAB var noderēt ar savu ekspertīzi korupcijas prevencijas jomā - Latvija ir īpaši pazīstama ar ierēdņu deklarāciju uzraudzību.

Biznesa konsultants Oleh Myroshnichenko:

Uzņēmējdarbības jomā svarīgi veicināt Ukrainas preču nonākšanu un patēriņu ES. Piemēram, konsultācijas, kā uzņēmējiem atrast partnerus; atbalsts tiem, kas pērk UA preces. Vēstniecībām - rīkot konsultācijas, kā uzsākt uzņēmējdarbību sadarbībā ar Latviju. Var piedāvāt atbalstu partneru atrašanai, uzturēt kontaktus ar UA vēstniecību Latvijā.

Tāpat svarīgi skaidrot Ukrainas uzņēmējiem uzņēmējdarbības kultūru ES un aicināt tos tai pielāgoties.

Starptautiskais renesanses fonds:

Mums noteikti ir interesanta jūsu ES integrācijas pieredze - kā jūs to darījāt.

Tāpat mēs varam sadarboties pret-propagandas informatīvās telpas attīstības projektos.

Vizītes dalībnieku secinājumi pēc vizītes

- Ekspertīze ir pašās Ukrainas NVO
- Dzimumu līdztiesības jautājumi nav pārvaldības darba kārtībā, tie neparādās reformu pakotnēs, sieviešu NVO pārstāvji netiek aicināti valsts mēroga reformu darba grupās, donoru finansējums ir jaunizveidotajām NVO, bet jau strādājošajām NVO mazinās.
- Ukraiņi vēlas mācīties no kultūras ziņā līdzīgām valstīm.
- Ukrainas NVO deva vairākus piemērus par jaunu sieviešu līderības programmu rezultātiem – vairākas meitenes ir būtiskos amatos ministrijās jaunajās struktūrās un būtu jātrūpina investīcijas jaunu sieviešu līderības prasmju projektos
- Dalījies ar saviem novērojumiem – piemēram, glaunās un dārgās mašīnas pie Prokuratūras ēkas Kijevā, netālu no bērnu tiesību NVO biroja un cerību, ka pēc 5 gadiem aina būs mainījies.
- Ir liels fokuss uz IDPs, bet nevajadzētu graut jau strādājosos projektus (piem Odesā bija patversme sievietēm, kas cietušas no vardarbības, bet tur uztaisīja IDP centru, bet vardarbība pret sievietēm jau nemazinās).
- Ļoti maz projektu ir vērsti uz privātā sektora labu pārvaldību un pretkorupcijas politikas veicināšanu
- Ukrainā pastāv spēcīga pilsoniskā sabiedrība, kuras uzdevums ir noturēt reformu virzību. Viens no būtiskākajiem uzdevumiem ir nostiprināt pilsoniskās sabiedrības lomu arī institucionāli pārvaldības reformas ietvaros. Līdzīgi kā Latvijā 90. gados pilsoniskā sabiedrība veidojās, tas notiek arī šobrīd Ukrainā. Mēs no savas puses varam dalīties ar pieredzi, kas jāpanāk institucionāli viņu reformās, lai pēc donoru aiziešanas nesabruktu iestrādnes un sistēma ar organizētās pilsoniskās sabiedrības iesaisti strādātu normāli, stiprinot demokrātiju.
- Ukrainai ir skaidrs, kas viņiem ir jāmaina un kādas reformas jāievieš. Latvijas eksperti var palīdzēt saprast, kādā veidā tieši un ar kādām metodēm šīs pārmaiņas var realizēt un ieviest realitātē.
- Pretkorupcijas pasākumu stiprināšana privātajā sektorā tiek aizmirsta, jo šobrīd galvenais fokuss ir uz valsts pārvaldi. Būtu nepieciešamas atbilstošas reformas – publiskajos iepirkumos, izvēloties finansējumu dot ilgtspējīgiem un atbildīgiem uzņēmumiem + valsts kapitālsabiedrību pārvaldība.
- Zemais atalgojums valsts sektorā tiek saistīts ar to, ka budžetā nav līdzekļu, lai maksātu lielākas algas, jo principā netiek runāts par nodokļu iekasēšanu un atbildīgu nodokļu maksāšanu, kā arī reformām šajā sektorā.
- Veicot reformas, tiek pieļautas līdzīgas kļūdas kā Latvijā, netiek risinātas vai integrētas horizontāli ilgtspējas prasības un KSA tēmas – cilvēktiesības, vides aizsardzība, dzimumu līdztiesība, atbildība pret patērētājiem, caurspīdība utt.

- Uzņēmējiem stāv priekšā liels izaicinājums pārorientēt savu darbību un diferencēt tirgus saviem produktiem un precēm. Investīcijas standartizācijā, uzticības radīšanā un uzvedības/ kultūras pārmaiņas ir galvenie biznesa jautājumi, kas jārisina.
- Jāuzdod jautājums pašiem sev gan NVO, gan publiskajam sektoram, kas notiks, kad donoru finansējums beigsies?
- Investīciju politika ir vēl viens būtisks jautājums – par kādu cenu esam gatavi uzņemt Ukrainā investorus – dabas resursu, cilvēkkapitāla u.c. resursu ilgtspējas cenu?
- Ukrainas pilsoniskā sabiedrība un pārmaiņu virzītāji ir vienisprātis, ka ES prasības un starptautisko donoru iesaiste ir tas, kas palīdzēs valstij sakārtoties.
- Specifiska informācija vai rosinājumi: Latvijas vēstniece un 1.sekretāre Ukrainā pievērsa īpašu uzmanību val'dai, kura atspoguļo vēsturiski veidoto izpratni un kuru būtu laiks pielāgot, adekvāti mainīt un lietot atbilstīgi jaunajai vēsturiskajai situācijai. Piemēram, nelietot terminus post-padomju, Прибалтика, Ukrainas konflikts, utml.
- Jau atrodoties Ukrainā iepriekš, pievērsu uzmanību tam, kā ukraiņi cenšas nošķirt savu kultūru no padomiskā vai krieviskā. Jaungadu gaidot, eglīti iededza nevis Ded Moroz, bet Svētais Nikolajs. Apskatīju izdotu grāmatiņu 100 fakti par Ukrainu un ukraiņiem: īpaši tiek strādāts, lai celtu nacionālo pašapziņu un pašvērtējumu. Bet tad izrādās, ka daži kultūras pārstāvji (piemēram, M.Bulgakovs) vairs nav „derīgi”, jo pateikuši arī kaut ko kritisku. Iekļūt „melnajā sarakstā” pašlaik ir ļoti viegli. Diskusijā ar izglītības darbiniekiem abpusēji dalījāmies rūpēs, lai aktualizētā etniskās identitātes veidošana, patriotiskā audzināšana nenonāktu pretrunā vispārcilvēciskām vērtībām un mākslinieka redzējumam un radošajai brīvībai.
- No dažādiem aspektiem tika analizēta attīstības sadarbības būtība, attieksme pret ārējiem / starptautiskajiem ekspertiem. Izskanēja viedoklis, ka starptautiskie konsultanti skatās uz Ukrainas problēmām „caur Meriott logu”. Vai citviet atzīts, ka pastāv viedoklis, mēs esam zinoši, dodiet tik naudu un mēs paši tiksīm galā. Tas patiesi ir svarīgs jautājums katram, kurš iesaistās attīstības sadarbībā – kas ir tās kompetences, kurām jāpiemīt ekspertam.
- Saistībā sadarbības kā abpusēji aktīvas darbības izpratni, gribētu rosināt savus kolēģus pārdomāt un atteikties no tādu terminu kā apmācības, un pat apmācītājs lietošanas, kas vistiešāk ietver izpratni, ka zināšanas tiek pārnestas no zinātāja uz pasīviem, nezinātājiem. To vietā būtu vairāk lietojami vārdi izglītība, mūžizglītība, mācības (šis vārds ietver abu pušu aktīvu darbību), pilnveide.

Vizītes dalībnieku redzējums par Latvijas īpašo pievienoto vērtību, strādājot attīstības sadarbības jomā Ukrainā

**

Interesanti, ka, atšķirībā no valsts iestāžu darbiniekiem, NVO pārstāvji nenorāda uz nepieciešamību investēt infrastruktūrā. Labprāt mācās no ģeogrāfiski tuvām un kultūras ziņā un vēstures pieredzes ziņā tuvām valstīm, kā Latvija, Gruzija, Lietuva – likumdošanas piemērošanu un tml dz. Vajadzības: mazo NVO zināšanas un prasmes, psiholoģiskā palīdzība bērniem un vecākiem, kopienu programmas, likumdošanas monitorings, sociālo darbinieku prasmes, probācijas likums un dienests un tā ieviešana, brīvprātīgo prasmes (pēc Maidana ir uzplaukusi brīvprātīgo kustība, bet cilvēkiem nav prasmju, piemēram, psiholoģiski konsultēt konflikta zonās), jaunu sieviešu līderības projekti. Vairākas organizācijas vērsa uzmanību, ka būtu nepieciešama palīdzība organizācijas stratēģijas izstrādē. Ukrainas NVO labprāt dotos mācību vizītēs uz Latviju ar savas jomas NVO konkrēto jautājumu izpēti un apguvi.

Neesmu pārliecināta, ka Latvijai vajadzētu investēt infrastruktūras projektos (tostarp Černigovā bērnu dārzu remontos). Arī Černigova neparādījās kā reģions, kurā būtu identificētas būtiskas problēmas. Vairāki NVO norādīja Odesu kā iespējamo sadarbības vietu. Mazo grantu projekti vietējās kopienas NVO to zināšanu un prasmju attīstībai būtu arī saprotamāki Latvijas sabiedrībai.

**

Tā kā Latvijai nav pieejami lieli finansu resursi, tad palīdzība vairāk varētu izpausties praktiskās lietās – pieredzes nodoša, apmācības, prakse.

**

Kā novērtēja Nerijus Udrenas, tad tieši Baltijas speciālistu iesaistei ir vislielākās atdeves potenciāls, pateicoties mūsu kopīgajai vēsturei un līdzīgajai pieredzei. Tieši izglītības un prekorupcijas jomās esam piemērotākie sadarbības partneri.

**

Ukrainā, tāpat kā Latvijā, ir jāstrādā visos līmeņos, lai radītu stabilu/nekorumpētu, demokrātisku valsti.

Manuprāt, Latvijas ieguldījums Ukrainas attīstībā ir: 1. Stāstīt Latvijas iedzīvotājiem pieredzes stāstus un iniciatīvas, kas notiek Ukrainā, lai informācija par valsti nav kā par vietu, kur notiek karš un ir bīstami braukt, 2. Ko atzina paši ukraiņi, ka mentalitāte un arī pagātne Latvijai un Ukrainai ir līdzīga, līdz ar to redzu, ka dalīšanās ar pieredzes stāstiem par e-pārvaldes ieviešanu; veiksmīgām praksēm par labas pārvaldības ieviešanu; jaunatnes jomas attīstīšanu un darbs ar jaunatni kopumā, kompetenču attīstīšanu; vides pārvaldības praksēm (kaut kad nākotnē arī ar ilgtspējīgas pieejas attīstīšanu uzņēmumos, organizācijās); enerģētikas jautājumiem.

**

Mūsu eksperti pārvalda krievu valodu, Latvija savā attīstībā ir tikusi galā ar smagām krīzēm un ir uz stabilas izaugsmes ceļa.

LPS īpašais ieguldījums – parādīt Latvijā veikto reformu veiksmes stāstus un arī pieļautās kļūdas. Sadarbības jomas:

Pašvaldību reforma- ekonomiski pamatota,
Decentralizācija,
Latvijas –Ukrainas pašvaldību sadarbības veicināšana.

**

Visdrīzāk konsultāciju līmenī un pēc iespējas vairāk skaidrot ukraiņiem, ko mēs esam mācījušies no pārmaiņu procesa.

**

Latvijas pārejas pieredze ir salīdzinoši nesena, kā arī Latvija ir gājusi caur līdzīgām problēmām, kas padara Latvijas gūtās labās un sliktās mācības. Kā Ukrainas pārstāvji paši minēja LAPAS organizētajās tikšanās, tieši laba pārvaldība, korupcijas apkarošana un reģionālās reformas, valsts pārvaldes kapacitātes stiprināšana ir esošajā brīdī vissvarīgākās.

**

Atbalsts pretkorupcijas mazināšanai privātajā sektorā (vadlīnijas, metodes utt.);
Atbalsts ES standartu pārņemšanai dažādās nozarēs;
Latvijas sociālo inovāciju ideju pārvešana uz Ukrainu;
Valsts kapitālsabiedrību pārvaldības labās prakses pārvešana uz Ukrainu;
Nodokļu iekasēšana un atbildīga nodokļu maksāšanas reformu ieviešana Ukrainā;
Pilsoniskās sabiedrības sadarbības stiprināšana – institucionālā ietvara pārvešana uz Ukrainu, kā labās prakses piemēru.

**

Manuprāt, attiecībā uz Latvijas attīstības sadarbību Ukrainā pastāv divi savstarpēji saistīti jautājumi, kurus abus es redzu kā absolūti izšķirošus:

Pirmkārt, ir jāpastāv ārkārtīgi spēcīgam “atgriezeniskās saites” un vērtēšanas mehānismam, kurš ļauj izvērtēt to, vai izvirzītie uzdevumi (kuriem jābūt precīzi un skaidri definētiem) ir tikuši sasniegti. Nav noslēpums, ka Ukrainā plaša korupcija valda arī starptautiskās palīdzības sniegtā finansējuma un resursu apgūšanā, tāpēc šāda “atbildības mehānisma” nozīme nav pārvērtējama.

Otrkārt, manuprāt, Latvijai ir nepārtraukti jāpēta un skaidri jāizprot Ukrainā valdošā situācija un savas attīstības palīdzības prioritātes jāveido, balstoties zināšanās par galvenajām Ukrainā valdošajām problēmām un izpratni par to, kādi ir to cēloņi un kā tās risināt. Starptautiskā sabiedrība (un arī Ukrainas valdība) joprojām nav skaidri identificējusi, ka Ukrainā ir apmēram divi miljoni cilvēku, kuri zaudējuši savas mājas, un vienīgais atbalsts, ko viņiem sniedz valsts, ir aptuveni 17-34 eiro mēnesī, savukārt starptautiskās palīdzība, ko saņem šīs iekšēji pārvietotās personas (IDPs), ir neregulāra un bieži vien nesasniedz tos, kam tā nepieciešama visvairāk (kas, manuprāt, ir nepietiekamas situācijas izpratnes rezultāts). Tai pat laikā Ukrainā tiek realizēta virkne citu projektu, kuri ir viennozīmīgi svarīgi, taču kuru prioritāte varētu tikt objektīvi vērtēta kā zemāka laikā, kad aptuveni divi miljoni ukraiņu atrodas uz nabadzības un bezpalīdzības sliedzņa (vai bieži vien zem tā). Manuprāt, efektīvai un labi pārraudzītai palīdzībai Ukrainas

iekšēji pārvietotajām personām - kā īstermiņa, tā ilgtermiņa - ir jābūt vienai no Latvijas starptautiskās palīdzības galvenajām prioritātēm Ukrainā.

**

Sākotnēji man nelikās, ka korupcijas mazināšana būtu izvirzāma par vienu no sadarbības prioritātēm Ukrainā. Vizītes laikā mani pārliecināja, ka Ukrainā korupcija ir iesakņojusies visās jomās, arī izglītībā. Viens no ukraiņu pašu saskatītajiem risinājumiem ir e-vides maksimāla izmantošana, izslēdzot subjektīvo faktoru. Latvijas ieguldījums šinī aspektā būtu dalīšanās ar mūsu pieredzi un eksistējošo praksi, īpaši augstākajā izglītībā. Es domāju, ka attīstot sadarbības projektus, vairāk vajadzētu dot ukraiņiem viesoties Latvijā un pašiem redzēt un izzināt mūsu praksi.

Otrs aspekts – minoritāšu izglītība un valsts valodas mācības. Uzdodot jautājumus tikšanās laikā, varēju pārliecināties, ka tās nepieciešamība netiek saskatīta, ar minoritātēm saprotot romus vai iekļaujošo izglītību. Tomēr minoritāšu izglītība ir cieši saistīta ar reģionu reformu. Izglītība vispār šobrīd netiek uzsvērtā kā prioritāte. Kaut vai pārskatot Reformu iedzīvināšanas paketi, redzams, ka uzdevumi izglītībai ir vispārīgi. Tomēr, tieši caur izglītību arī varētu risināt gan antikoruācijas, gan demokratizācijas, gan decentraāizācijas mērķus.

**

E-pārvalde, informācijas atklātība, pretkorupcija, (finansiālās un politiskās) noziedzības apkarošana, vides āizsardzība.

